

# ISUSOVI SUSRETI U IVANOVOM EVANĐELJU: prvi učenici, Nikodem, Samarijanka

JOSIP BALOBAN

Izlaganje sa znanstvenog skupa

Primljeno 2/94

UDK 226.5:232

## Sažetak

**A**utor ovoga članka razlaže Isusove susrete u Ivanovu evanđelju. To tematizira na prvim učenicima, Nikodemu i Samarijanki. Autor, ponajprije, ističe važne elemente Isusovih susreta općenito. Ističe kako se u Ivanovu evanđelju uvijek susreću živa bića - žive osobe, a ne dvije životne opcije. Isus stalno pokazuje čudesno znanje o osobi s kojom se susreće. Pokazuje se majstorom u vođenju susreta. Istodobno objavljuje se kao Mesija i kao Spasitelj svijeta. Nerijetko u svojim susretima Isus sa svojim sugovornicima raspravlja i najteža teološko-egzistencijalna pitanja. Uvijek mu je stalo da se dogodi susret u istinitosti bića.

U Isusovu javnom djelovanju susreti su bili spasenjska komunikacija. Stoga se u susretima razmatraju i brizantne, pa i za samog sugovornika često mučne teme kao što je to bilo kod Nikodema i Samarijanke. Svakom susretu i čovjeku Učitelj pristupa brižno i ozbiljno. Kao što je u Isusovoj opciji svaki čovjek jedinstven, tako je za Isusa i svaki susret s čovjekom jedinstven i neponovljiv.

U zaključku autor iznosi nekoliko kritičkih misli u odnosu na sadašnju dušobrižničku praksu. U njoj prepoznaje mnoge elemente Isusova ponašanja. Istodobno upozorava na elemente koji nedostaju, a koji su sukonstitutivni za Isusovo djelovanje. Pledira za to da se i danas svaki dušobrižnički susret shvati kao spasenjska komunikacija kojoj nema druge alternative.

## 0 Uvodne napomene

Ako je uvaženi i svjetski poznati egzeget Rudolf Schnackenburg priznao svoje odugovlačenje i muku oko pisanja knjige o osobi Isusa Krista<sup>1</sup>, onda je moja muka govoriti o povijesnom Isusu i njegovu djelu, osobito o susretima, jednaka, ako ne i veća. Isus nije osoba "poput Cezara, Napoleona ili drugih veličina svjetske povijesti koje se uvrstavaju u rijeku svjetskog događanja; on probija i nadilazi povijest. On nije ni duhovna veličina poput Platona, Aristotela i drugih filozofa, nego govornik koji govori iz drugog horizonta, koji hoće odgovoriti na pitanje koje se tiče svih ljudi o smislu ljudske egzistencije i zadaća čovjekova života i

to iz dubokog pogleda usidrenog čovjekovog bitka u Bogu, govornik koji je u Bogu utemeljena istina." (Iv 18,37).<sup>2</sup> Što čovjek više i dublje upoznaje osobu Isusa iz Nazareta, tog Isusa Krista koji je i danas živ i među nama nazočan, to većom tajnom ona mu biva. Već na početku važno je reći da se ta tajna, koja nas uvijek iznova iznenađuje, koja svijetli u svim evanđeljima, a osobito u

1 SCHNACKENBURG, R., *Die Person Jesu Christi im Spiegel der vier Evangelien*, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Supplementband, Freiburg-Basel-Wien 1993, str. 5.

2 SCHNACKENBURG, R., *nav. dj.*, str. 19.

Isusovim susretima s ljudima, "ne može shvatiti reduciranjem na Isusovu ljudsku stranu što je ujedno izvanjsko na njegovoj pojavi, nego samo ako se uzme u obzir i skrivena unutarnja strana njegove osobe, njegova ukorijenjenost u Bogu".<sup>3</sup>

Isus iz Nazareta nije bio samotnjak, iako je često odlazio na samotna mjesta da razgovara s Ocem koji je na nebesima. Isus okuplja oko sebe ljude. Možemo govoriti i o njegovu prijateljstvu (J. Gnilka). U krug onih koji ga nasljeđuju poziva i žene. U komunikaciju s ljudima i u svoj model nasljedovanja unosi novum po čemu se opet silno razlikuje od tolikih drugih velikih ljudi svjetske povijesti. Primjerice, za pristupanje u Isusovo nasljedovanje "nije odlučujuća odluka učenika nego volja Isusova kojom on odabire. Inicijativa je na Isusu. Po tome se on razlikuje od rabinsko-židovskog odnosa učitelj-učenik u kojem je učenik sam odabirao učitelja i u pravilu onog kod kojeg se nadao najviše naučiti i od kojeg je mogao prijeći nekom drugom..."<sup>4</sup>

Isusovo javno djelovanje i njegovo komuniciranje s ljudima nezamislivo je bez susreta. Ako pođemo samo od Ivanova evanđelja, što je predmet ovoga izlaganja, suočavamo se s bogatstvom i mnogovrsnošću Isusovih susreta. Isus u svojoj navjestiteljskoj i spasiteljskoj praksi koristi puno vrsta, odnosno modela susreta. Uočavamo: susret Isusa s pojedincem; susret Isusa s dvojicom ili više osoba; susreti koje Isus planira i sam inicira; susreti do kojih dolazi inicijativom drugih (susret u Kani - Iv 2,1-12); prigodni susreti (Izgon trgovaca iz hrama - Iv 2,13-22); susret koji traži pojedinac iz svojih razloga (Kraljev činovnik - Iv 4,46-54); susret koji je Isusu nametnut (Isus i preljubnica - Iv 8,1-8); usputni susreti (Ozdravljenje slijepca od rođenja - Iv 9,1-41); susret s prijateljima (Lazar i njegove sestre - Iv 11,1-44 i 12,1-10) i susret s mnoštvom (Čudesno umnažanje kruha - Iv 6,1-15 i Isusov mesijanski ulazak u Jeruzalem - Iv 12,12-19). O svim tim susretima nije riječ u ovome izlaganju. Sam naslov nam već sugerira da će biti govora o vrstama susreta koji govore o prvim učenicima, te o susretu s Nikodemom i Samarijankom.

Ti susreti su zapravo susreti Isusa s pojedincem, dvoje i više osoba.

## 1 Važni elementi Isusovih susreta s ljudima

Za uspješnije shvaćanje, a zatim i za vlastito prakticiranje isusovskog ponašanja u osobnom životu i u svojoj pastoralnoj praksi, nužno je uočiti strukturu Isusovih susreta. Ta struktura nije nigdje u Ivanovu evanđelju zapisana kao cjelina. Ono što mi nalazimo i što kao čvrsto i pouzdano možemo iščitati iz prakse tih susreta jesu razni elementi. Upravo ti elementi Isusovih susreta s ljudima omogućuju nam da mnoga mjesta u evanđelju doživimo ne samo kao teološku i prakršćansku interpretaciju evanđelista kao prvog, jedinstvenog i nepovoljivog svjedoka događanja, nego i kao svojevrsno stvarno povijesno događanje, koje je sukonstitutivni dio naše vjere u Isusa Krista.

Temeljni element u Isusovim susretima s ljudima jest osobno i neposredno upoznavanje između Isusa i određenog čovjeka ili određenih osoba. Susret, dakle, nije moguć bez fizičke blizine, bez komuniciranja *face to face* (licem u lice). Ne polazi se prvenstveno od toga što drugi kažu o čovjeku ili Isusu, nego kako Isus osobno doživljava tog čovjeka i obratno, kako dotična osoba doživljava velikog proroka o kome svi pričaju. Ne dolazi do susreta između dviju životnih opcija (Isusove i još nečije), već se susreću živa bića, koja imaju svoju prošlost i svoju sadašnjost, a zainteresirana su i za svoju budućnost, prema kojoj ne moraju uvijek biti otvorena na najbolji mogući način. Drugi element je Isusovo čudesno znanje o osobi s kojom se susreće. To je prvi veliki dojam koji Isus ostavlja na čovjeka. On već u prvim minutama i rečenicama razgovara pristupa osobi s čudesnim znanjem i dubokim poznavanjem čovjekova srca. Ta obdarenost čudesnim

3 *Isto*, str. 335.

4 GNILKA, J., *Jesus von Nazareth. Botschaft und Geschichte*, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Supplementband, Freiburg-Basel-Wien 1990, str. 168.

znanjem i dubokim poznavanjem svoga sugovornika omogućuje susret u istinitosti bića, tj. susreću se unutarnje strane bića, a ne samo vanjska pojavnost. Verbalna komunikacija pomaže da se međusobna unutarnja komunikacija lakše izrazi i potvrdi. Dvije se osobe susreću bez prikrivanja nečeg osobnog i sebi pridržanog. Nema skrivenih namjera. To je susret "oči u oči" kao što će se dogoditi susret između Boga i čovjeka u času smrti, kada će to isto biti susret "oči u oči". Isus uvijek namjerno pogađa čovjeka u dubinu njegova bića. Dva spomenuta elementa nadopunjuje treći. Isus se, naime, pokazuje kao majstor u vođenju susreta. Nije mu stalo do toga da mu se čovjek samo divi. Ne želi osobu oduševiti privremeno i samo površno. Ono što Isus želi jest da se čovjek suoči sa svojom osobnom životnom stvarnošću takvom kakva ona uistinu jest. Da je prizna i prihvatiti i da se s njome ne miri ukoliko je nezadovoljavajuća ili pak nečovječna (grešna). Ako sugovornik u razgovoru nastoji izbjeći teške i vruće teme, Isus mu pomaže da takve teme budu samo uvod u višu razinu razgovora, egzistencijalnih i teoloških sadržaja. Ide za tim da kod osobe omogući prepoznavanje božanskoga i spasenjskoga u Učiteljevoj osobi i njegovu djelovanju.

Daljnji element koji karakterizira susrete u evandelju jest Isusova odlučnost da se u svakom susretu, koliko je to više moguće, objavljuje kao Mesija i kao Spasitelj pojedinca i svijeta. Nije mu prvotno stalo do toga da ga čovjek napušta radostan i s riješenim problemom. Naprotiv, Isus svojom pojavom, svojim verbalnim iskazima i svojim cjelokupnim proročko-učiteljskim djelovanjem želi objelodaniti da je s njegovom osobom nastupilo nešto posve novo i da se to novo, tako dugo očekivano, događa njegovim djelovanjem. Po svojoj pojavi, po svom znanju, a osobito po svom djelovanju, Isus provocira sugovornike tako da se u njima odmah bude sva mesijanska očekivanja izraelskoga naroda. No, Isus se ne objavljuje kao Mesija i Spasitelj samo pojedinaca i jednog naroda. On se proklamira i potvrđuje, posebno po svom nepristranom djelovanju, kao Mesija i Spasitelj naroda i svijeta.

Naposljetku, veoma važan i zanimljiv je i peti element Isusovih susreta. Taj se sastoji u egzistencijalno-teološkoj problematici. Često osobe s kojima Isus razgovara razmatraju najteža čovjekova egzistencijalna pitanja. Istodobno razmatraju i najrelevantnije odnosno najteže teološke probleme. Upravo razmatranje takve problematike dokazuje koliko je Isus usredotočen na čitava čovjeka s kojim se susreće. U takvim situacijama zna biti kritičan i ironičan kao u primjeru Nikodema, veoma strpljiv i iscrpan u izlaganju, što potvrđuje susret sa Samarijankom na Jakovljevom zdencu, ili neumoljiv, kada mu slušači i sugovornici kritički dobacuju da je to tvrd govor (Iv 6,60). Gledano sa strane Isusovih slušatelja i učenika, možemo govoriti o različitim načinima po kojima se oni približavaju Isusu<sup>5</sup>: a) neki slijede Isusa, jer ih je netko drugi - primjerice Ivan Krstitelj - na to potaknuo; b) netko biva neposredno pozvan kao Filip; c) neki ga slijede bez oklijevanja; d) neki traže argumente za nasljedovanje poput Natanaela, koji puno zna, jer je veoma načitan, a istodobno je i iskren.

## 2 Isusov susret s prvim učenicima (Iv 1,35-51)

Veoma je zanimljiva struktura poziva prvih učenika prema evandelistu Ivanu. Isus još nema učenika. Ljudi koji susreću Isusa ne vide krug učenika oko učitelja. Poziv se ne događa po jednoj uhodanoj shemi. Naprotiv, uočavamo različite oblike u susretima između Isusa i njegovih budućih kandidata. Prvu dvojicu svojih učenika, koji su se potaknuti od Ivana Krstitelja zaputili za Isusom, Učitelj pita: "Što tražite?" (Iv 1,38). Tim svojim upitom Isus zacijelo "oslovljava skrivenu težnju tih ljudi, tako da ona može biti artikulirana i može postati konkretno nasljedovanje. Radi se o jednostavnom i učtivom, ali izravnom i preciznom pitanju".<sup>6</sup> Osobe su zbunjene, iako su

5 MARTINI, C. M., *Damit ihr Frieden habt. Leben und glauben nach dem Johannesevangelium*, Freiburg in Breisgau 1992, osobito "Die ersten Jünger", str. 204-209, ovdje 207-208.

6 MARTINI, *nav. dj.*, str. 205.

očekivale takav ili sličan odgovor. No, one postavljaju skromno i gotovo smeteno pitanje "gdje stanuješ?" (Iv 1,38). Isus ne objašnjava ništa. Ne postavlja nikakve uvjete, još manje radikalne zahtjeve i totalne promjene ljudi, već ležerno odgovara "dođite i vidjet ćete!" (Iv 1,39). Na prvi pogled veoma službena, čak na neki način i hladna Isusova primjedba, ima u recima 1,50-51 nadopunu. Isus tu zapravo kaže: "Ako imate hrabrosti učiniti prvi korak, još ćete puno vidjeti, a vaše iskustvo će se u mojem društvu proširiti."<sup>7</sup> Isusovi učenici ne slijede Isusa na poticaj drugih, jer bi drugi o njemu pričali atraktivne, gotovo nevjerovatne stvari, nego, jer ga poznaju, započinju i sami druge pozivati. Stoga prva glava Ivanova evanđelja govori o seriji poziva: Andrija poziva Petra, Filip Natanaela. (C. Martini). Nadalje, ovdje je riječ o još nečemu. Kada je netko upoznao, zavolio Isusa i spremno mu povjerovao, on jednostavno, pun radosti i osjećaja osobnog vjerničkog ispunjenja, blago koje je pronašao želi podijeliti s drugima. Radostan i sretan učenik pozitivan je izazov za novog učenika. Radosna i sretna redovnica pozitivan je izazov za nove kršćane i nove redovnice.

U grupu prvih Isusovih učenika pripada i Natanael.<sup>8</sup> On dolazi Isusu na Filipovu inicijativu. No, Natanaelova ironija posljedica je sumnje da iz beznačajnog mjesta kao što je Nazaret može doći Mesija.<sup>9</sup> Budući da je Natanael bio načitan čovjek i da je poznao povijest odabranog naroda znao je da se u Starom zavjetu u rabinskoj literaturi Nazaret nigdje ne spominje. To je mjesto bez političkoga i religioznoga značenja. Filip zna da je Natanael veoma kritičan, te ga stoga ne pokušava nagovoriti, nego mu jednostavno predlaže: "Dođi i vidi!" Upravo kod Natanaela se pokazuje kako Isus ima čudesno znanje i poznaje čovjekovo srce. Takva Isusova sposobnost proizlazi iz njegove ukorijenjenosti u Bogu. Stoga Isus od prve dobro poznaje osobe koje susreće, kako one koje vjeruju tako i one koje ne vjeruju. Povezanost s Ocem na nebesima i njegovo mesijansko zvanje izoštravaju njegovo oko. Poznavanje Natanaelove nutrine

i pohvala od strane Isusa pogađaju samog Natanaela. Svojom riječju "Isus je u svakom slučaju pogodio 'nutarnju' situaciju Natanaela".<sup>10</sup> Taj veoma kritičan, a u sebi duboko pošten i iskren čovjek, ushićen je Isusovim znanjem i poznavanjem srca tako da već u prvom susretu izriče svoju vjeru u Isusovo mesijanstvo i u Isusa kao Spasitelja osobnim toplim riječima: "Rabi, Ti si Sin Božji! Ti Kralj si Izraelov!" (Iv 1,49). R. Schnackenburg ističe da je izričaj "Sin Božji" trebao izraziti Isusovu blizinu s Bogom, njegovu povezanost s Bogom, možda i njegovo podrijetlo od Boga.

### 3 Susret s Nikodemom (Iv 3,1-21)

Susret Nikodema i Isusa po puno čemu je osebujan i izuzetan. Jedini je takve vrste nama tradiran i poznat u evanđeljima. Osebujnost toga susreta je u sljedećem: Nikodem dolazi Isusu samoinicijativno, s ozbiljnom željom i to noću. Ozbiljna želja, koja se rodila u Nikodemovu srcu, ovdje je ključna i odlučujuća. Ona je ujedno razlog zašto Nikodem poduzima inicijativu. Ta se pak događa u određenim okolnostima i uvjetovanostima - noću. Sve to istodobno pokazuje da je u tom čovjeku izrazito jaka osobna želja za susretom s Isusom i njegovim naukom. No, istodobno je, još uvijek, prenaplašena neodlučnost za susret u javnosti. Nikodem, čini se, tada još nije dostigao stupanj odlučnosti i radikalnosti po kojem nešto što je čovjeku sveto i nadasve

7 *Isto*, str. 206.

8 Zanimljivo je da se to ime ne pojavljuje u listi dvanaestorice Isusovih apostola. Većina današnjih egzegeta slaže se u tome da je bolje izostaviti sve pokušaje kojima se nastoji to ime prepoznati u nekom od dvanaestorice. Iako se u grčkoj liturgiji ime Natanael identificira sa Simonom Zelotom, ipak R. Schnackenburg smatra da je to veoma smionja tvrdnja. Vidi SCHNACKENBURG, R., *Das Johannesevangelium*, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 1. dio. Einleitung und Kommentare zu Kap. 1-4, Freiburg-Basel-Wien 1981, fünfte Auflage, 313. Vidi i GNILKA, J., *nav. dj.*, str. 186, osobito bilješka 9.

9 SCHNACKENBURG, R. (1981), *nav. dj.*, str. 313.

10 *Isto*, str. 316.

važno ima isto značenje u intimnoj, privatnoj, te javno-društvenoj dimenziji. Dolazak noću pojačava osebnost toga susreta. Nikodem želi biti ne samo daleko od očiju javnosti, nego, najvjerojatnije, želi izbjeći svaki mogući prigovor svojih kolega i sviju onih koji su na Isusa gledali s nepovjerenjem i s neprijateljskim namjerama. Dolazak noću toliko je futurološki značajan da će se u 20. stoljeću stvoriti sintagma "nikodemski kršćani". To su bili oni ljudi koji su u bivšem komunističkom sustavu dolazili, k župnicima prvenstveno, noću i potajno, te tražili primanje određenih sakramenata. Sve se to događalo skrovito, daleko od župne i društvene javnosti. Ljudi su tako činili, jer su se, opravdano ili manje opravdano, bojali da će, budu li javno dolazili u crkvu, imati problema na svojem radnom mjestu i u svojoj osobnoj odnosno profesionalnoj karijeri.

Nikodem je uvažen i priznat Židov - član je židovskog vijeća i učitelj je u Izraelu. Bio je, dakle, javna društvena osoba, osobito na religioznom području. Nikodem je istodobno predstavnik vladajućih krugova, koji odlučuju o sudbini pojedinaca i grupa. Osoba Nikodema je zanimljiva u cjelokupnom evanđeoskom kontekstu. Ta osoba se spominje još dva puta u Ivanovu evanđelju. I to u glavi 7,50 gdje se Nikodem zauzima za Isusa kad ovome prijeti hapšenje, sudski proces, te uklanjanje između živih. Tom prilikom Nikodem će, bez obzira na prigovore koji mu se upućuju, jasno izreći: "Zar naš Zakon sudi čovjeku ako ga prije ne sasluša i ne dozna što čini?" Ova smjela intervencija može se dvojako tumačiti. S jedne strane, kao Nikodemov osjećaj za pravednost i istinu, a s druge strane, kao određena simpatija prema Isusu. Jedno i drugo pokazuje da je Nikodem bio čovjek izuzetnih unutarnjih kvaliteta, koje nadilaze svakidašnje ljudsko i koje upućuju na odgovornost koju čovjek mora imati ako se osjeća vjernikom. Drugi put Nikodem se spominje u Ivanovu evanđelju u glavi 19,39. Ne boji se sudjelovati u troškovima oko Isusova ukopa. Ta gesta potvrđuje da je Nikodem u najmanju ruku posebno simpatizirao Isusa iz Nazareta.

Vratimo se samom susretu zapisanom u Ivanovu evanđelju. Nikodem dolazi k Isusu s ozbiljnom željom. Isusova čuda ostavila su na njega poseban dojam. On je jednostavno uvjeren da je Bog s Isusom. Iako noću i prvi put, Isus i Nikodem raspravljaju o najtežim egzistencijalnim i teološkim temama. Ambijent je izvanredan za takvu vrstu razgovora. Nitko ih ne smeta niti ometa u razgovoru, koji traži naprezanje uma i srca obojice. Sugovornici se međusobno poštuju, premda se ne zbližavaju u svojim teološkim stavovima. Nikodem je uvjeren da iza Isusa stoji sam Bog, ali ne može shvatiti, a još manje prihvatiti Isusove uvjete participacije u kraljevstvu Božjem. Isus traži iskorak iz tradicionalnoga i desetljećima uobičajenoga. Govori o novoj teološkoj kvaliteti odnosa prema Bogu, prema čovjeku i prema svijetu. Čak i Nikodemovo pitanje o ponovnom rođenju manje je izraz teološkog neshvaćanja Isusa koliko je izraz Nikodemove nespremnosti da prihvati Isusovo tumačenje, koje mu se u tom trenutku čini odviše radikalnim. Jer, Nikodem je mogao "dobro razumjeti da Isus smatra potrebnim čišćenje koje dolazi od Boga i potpunu promjenu čovjeka, da bi se moglo doći u kraljevstvo Božje".<sup>11</sup> Isus se čudi da Nikodem kao pismoznanc ne razumije što znači rođenje iz Duha. Pokušava mu predložiti svjedočanstvo onih koji svoje znanje vuku iz neposrednog iskustva: "govorimo što znamo, svjedočimo za ono što vidjesmo, ali svjedočanstva našega ne primate." (Iv 3,11). I u ovom slučaju Isus, nasuprot nedovoljnom poznavanju pisma od strane pismoznanc, postavlja svoje znanje objave. On se ujedno predstavlja i kao nebeski objavitelj u ekskluzivnom i apsolutnom smislu. U tom trenutku Nikodem doživljava Isusa kao sugovornika koji govori s drugog horizonta. Isusova ukorijenjenost u Bogu je Nikodemu prepoznatljiva, ali nije dokraja prihvatljiva. Susret između Nikodema i Isusa završava neuspješno. Prema uvjerenju R. Schnackenburga, a na osnovi njegova literarnokritičkog razmišljanja, razgovor za-

11 *Isto*, str. 384.

vršava s 12. retkom. "Ako vam rekoh zemaljsko pa ne vjerujete, kako ćete vjerovati kad vam budem govorio nebesko?" (Iv 3,13). Sigurno da čitatelja Ivanova evanđelja, kao uostalom i nas ovdje, zanima što se, zacijelo u smislu vjere, kasnije dogodilo s Nikodemom. Malo podataka koje posjedujemo "nisu dovoljni da se opiše razvoj njegove vjere. On nije zastupnik površnog vjernika; on je razmišljao o Isusu i obraća se njemu kao Učitelju s ozbiljnom željom."<sup>12</sup> Iz svega rečenoga proizlazi da vjera nije samo i jedino znanje i određena vjernička tradicija. Ona je istodobno i u jednakoj mjeri osobno prihvaćanje i razumijevanje, osobno životno iskustvo koje se provjerava i potvrđuje svakodnevno. Ona je, zapravo, život u kojem se srce i razum nadopunjuju. I današnji suvremeni vjernik vjeruje kako srcem tako i razumom, i obratno. Drugog puta za Isusova učenika nema ni danas.

#### 4. Susret sa Samarijankom (Iv 4,6-42)

Susret Isusa sa ženom Samarijankom nužno je gledati i u kontekstu ondašnjih društvenih odnosa i položaja žene u religioznom i društvenom životu. Uzeti ženu u krug svojih učenika nije bilo samo po sebi razumljiva stvar. Štoviše, uzimanjem "žena među učenike Isus provocira svoje suvremenike. Učenice su bile nezamislive u židovskom rabinatu. Dapače, za sinagogalnu službu Božju bili su potrebni samo muškarci. Žena ne čita iz Tore. Ne sudjeluje u večeri pashe. Molitva Šma bila joj je uskraćena. Zapovijed subote nije bezuvjetno vrijedila za žene. Vjeronauk za žene nije bio sam po sebi razumljiva stvar. Kada Isus dopušta učenice, on želi olakšati položaj u društvu potčinjene žene i želi promicati obnovu njezina ljudskoga dostojanstva."<sup>13</sup>

Zašto Samarijanka dolazi na zdenac baš u podne? To se pretežno objašnjava time da je ona kao poznata grešnica izbjegavala susretanje s ostalim ženama. Najvjerojatnije je teško podnosila da se prstom poruge ukazuje na nju. I ona je imala svoje osobno dostojanstvo. I njoj su smetala šaputanja, ogovaranja i predbacivanja ostalih žena. Nije se htjela ni mogla pomiriti sa statusom ot-

pisane žene. Razgovor na zdencu započinje Isus. On preuzima inicijativu. Žena je iznenađena i preneražena, jer se Isus, koji je Židov, obraća njoj Samarijanki. Čuđenje žene je opravdano, jer su u to vrijeme Židovi i Samarijanci u neprijateljskom odnosu. Nije bilo riječi o suživotu. Štoviše, među njima je dolazilo do krvavih sukoba. U prvom trenutku žena ne može shvatiti da se radi o iznimno novoj međuljudskoj situaciji. Slično kao i u susretu s Nikodemom Isus izgovara riječ prožetu tajnom. To je riječ objave, koja odmah podiže razgovor na višu razinu. Isus se pobrinuo za majstorski prijelaz "iz izvanjske situacije prema unutarnjem susretu čovjeka s objavite-ljem".<sup>14</sup> "Dar Božji" je "živa voda", koju on može dati, koja nije zemaljsko-naravni dar nego nebeski dar samog Boga. Žena je, doduše, pogođena Isusovim riječima, ali ne razumije njihov duboki smisao. Ne uspijeva misaono i teološki slijediti Isusa. Isusov govor njoj zvuči paradoksalno. Ona i dalje misli samo na vodu u Jakovljevu zdencu. Zbog toga u tom trenutku ona i ne prepoznaje Isusa kao onog koji dolazi "odozgo", s "neba", "od Oca". Slično kao i u razgovoru s Nikodemom (Iv 3,5) Isus objašnjava da on misli na posve drugu vodu, koja utažuje svaku žeđ i to zauvijek. S tim u svezi može se postaviti pitanje: što Isus konkretno misli s tom slikom. Odgovor je "nema velike razlike da li se misli na Duha Svetoga (kao što misli većina otaca i mnogo novih egzegeta) ili na božanski život, jer za Ivana oboje je najčvršće međusobno povezano".<sup>15</sup>

Budući da Samarijanka slično kao i Nikodem (Iv 3,9) ustrajava na svom nerazumijevanju Isusovih riječi, te moli magičnu vodu, Isus vodi razgovor dalje. Ne želi da zbog jednog nerazumijevanja dijalog doživi prekid. Ne želi da susret propadne te postane besplodan za oba sugovornika. Stoga Isus, ustvari, moderira razgovor i okreće ga

12 *Isto*, str. 379.

13 GNILKA, J., *nav. dj.*, str. 185.

14 SCHNACKENBURG, R. (1981), *nav. dj.*, str. 462.

15 *Isto*, str. 467.

u pravcu koji donosi silan obrat kod žene. Rečenicom "idi i zovni svoga muža" (Iv 4,16) Isus pokazuje svoje znanje o njezinoj cjelokupnoj životnoj situaciji. Time Isus želi s jedne strane susret učiniti dokraja iskrenim i poštenim, a s druge strane želi ženu učiniti prijemljivom za Objavu. Dakako, želi i to da kod žene dođe do radikalnog zaokreta u njezinom načinu života. Isusovo moderiranje razgovora žena ne prihvaća u potpunosti. Najprije izbjegava odgovor. Kako je Isus dosljedan i gotovo neumoljiv, on joj otkriva svoje duboko znanje o njezinu životu i životnom vladanju.<sup>16</sup> Žena je ne samo iznenađena Isusovim tajanstvenim znanjem, nego spoznaje da je pred njom prorok. A taj uvijek nastupa u Božje ime. Zauzima se za Božju i čovjekovu stvar, bez obzira na to koliko visoka je cijena toga zauzimanja. Toliki proroci su svoje zauzimanje platili osobnim mučeništvom.

Sigurno je da je razgovor za Samarjanku poprimio neželjeni tok. Tema razgovora je veoma mučna i nezahvalna. Stoga se ta mučna tema dalje ne razlaže, već se pretresa jedno specifično religiozno pitanje. Samarjanka u igru uvodi staro neriješeno sporno pitanje između Samarijanaca i Židova. To je pitanje o pravom mjestu klanjanja Bogu. Isus pritom unosi dva važna elementa za ispravno razumijevanje tematike. Ponajprije, ukazuje na budućnost u kojoj kulturna mjesta gube na svom značenju. I drugo, pravo štovanje Boga počinje se ispunjavati "sada" s Isusom. K tomu Isus u "nenadmašivoj gustoći i jezgrovitosti naziva pravim moljenjem ono u 'Duhu i Istini!'"<sup>17</sup> Žena opet ne razumije Isusovu objaviteljsku riječ, jer gleda u budućnost i očekuje Mesiju, koji prema njezinu shvaćanju treba tek doći. Isus, naprotiv, govori o sadašnjosti. Vidjevši, međutim, da žena ima religioznu težnju, da je ustvari pozitivno otvorena prema Mesiji, Isus se svojim objaviteljskim riječima "Ja sam" objavljuje ženi kao Mesija o kojem ona govori i kojeg očekuje. Isus razotkriva svoje božansko biće. Time se u razgovoru dostiže vrhunac buduću da Isus "želi ženu kao člana i predstavnika samarijanskoga naroda voditi prema vjeri u njega koji je Mesija".<sup>18</sup> U jednom susretu Isus

postiže kod žene ono za što će drugima trebati mjeseci i godine, a to je prihvatiti Isusa kao Spasitelja svijeta.

U cijelom tom događaju zanimljivo je i ponašanje Isusovih učenika. Oni su začuđeni nad Isusovim ponašanjem. Ne usuđuju se tražiti ni razjašnjenje niti se usuđuju kritizirati Učiteljev postupak, premda ga nisu mogli shvatiti. Štoviše, oni razmišljaju o cijelom susretu i traže razloge Isusove motivacije za razgovor sa ženom Samarjankom. Za učenike to je nov doživljaj, koji oni prihvaćaju s izuzetnim strahopoštovanjem i povjerenjem, koji još više potenciraju tajnu Onoga koji se objavljuje.

Žena žuri drugima, ovdje svojim sunarodnjacima, saopćiti stvarnost dogođenog. Istodobno u njoj se javila želja da se ponovno vrati Mesiji, tom tajnovitom čovjeku kojega ona sada susreće sa strahopoštovanjem. Njezina vijest nije neučinkovita. Naprotiv, kod sugrađana nailazi na pozitivnu reakciju, jer sada Samarjanci krenuše prema Jakovljevu zdencu želeći osobno upoznati Mesiju, odnosno Spasitelja svijeta. Mnogi Samarjanci povjerovali su u Isusa već na temelju ženina svjedočanstva. Tako je žena grešnica postala ženom vjerovjesnicom. Ona je samo posrednica do Isusa. Osoba, dakle, koja provocira i omogućuje kontakt s Učiteljem. Jasan i trajan odgovor koji u vjeri traže mogu naći samo oni koji se odlučuju za susret i zajedničarenje s Isusom. Sve to govori koje su kristološke, ekleziološke i osobne posljedice vjere za današnjeg kršćanina.

Osobe koje su povjerovali ženinoj informaciji, nakon svoga osobnog susreta s Isusom potvrđuju njezinu informaciju i kažu: "Ovo je uistinu Spasitelj svijeta."<sup>19</sup>

16 Prema židovskom shvaćanju "žena se smjela udati samo dva, najviše tri puta. Prema strogim običajima na Orientu tako čestu udaju i Samarjanci su smatrali nečasnom i nedopuštenom." SCHNACKENBURG, R. (1981), *nav. dj.*, str. 468.

17 SCHNACKENBURG, R. (1981), *nav. dj.*, str. 471.

18 *Isto*, str. 476.

19 Evandelist upotrebljava taj pojam iz više razloga: a) Isus je "Spasitelj" u mesijanskom smislu kao

## 5 Namjesto zaključka nekoliko kritičkih misli

U prethodnim točkama izlagalo se Isusovo ponašanje i ponašanje njegovih sugovornika u susretima s njime. Uočili smo da su u Isusovu javnom djelovanju susreti bili spasenjska komunikacija. Istodobno smo vidjeli da nije jednostavno voditi i ostvarivati uspješne susrete. Aktualizaciju Isusova modela ponašanja tijekom susreta treba ostvarivati u našem konkretnom životu, tj. u našoj osobnoj i našoj aktualnoj dušobrižničkoj praksi. Neka mi bude dopušteno izreći nekoliko kritičkih misli u svezi s tom aktualizacijom.

1. Isusu se ne žuri kad je čovjek u pitanju. Isus ne podliježe suvremenim krilaticama i modernim pritiscima "nemam vremena", jer me nešto važno čeka, jer me rokovi pritišću itd. Svaki Isusov susret prožet je natprosječnom strpljivošću. Velika, ponekad čak i pogubna opasnost za suvremena dušobrižnika (katehisticu, svećenika, vjernika laika, redovnicu) je žurba i nervoza u njegovim susretima. Što smo učinili i što smo postigli ako smo susret "odradili" u najvećoj žurbi, površnosti i prilično nervozno, a osoba se tjednima i mjesecima u sebi lomila da bi se s nama susrela? Zar nismo postali uzročnikom nečijeg razočaranja, koje se dugo pamti i negativno utječe na nečiju vjeru i crkvenost.

2. Isus maksimalno koristi planirane, neplanirane i nametnute susrete te susrete u prolazu. Nije li današnji pastoralni djelatni(k)ca u velikoj opasnosti da potcijeni upravo susrete u prolazu, a posebno nametnute susrete, koji u pravilu nisu ugodni i zahtijevaju poseban napor i volju? Suvremena dušobrižnička praksa zahtijeva ulaznje u svaki susret s punim srcem i cijelim bićem. Nije li i u toj stvarnosti jedan od razloga da dušobrižnik pravovremeno reducira i selektira neke svoje pastoralne djelatnosti?

3. U svakom susretu Isusu je prvotno važna ljudska i egzistencijalna čovjekova strana, a tek onda teološki sadržaji. Isus uvijek ide za tim da se dogodi susret u istinitosti bića. Ne nedostaje li u mnogim

današnjim dušobrižničkim susretima svih vrsta upravo ta ljudska i egzistencijalna komponenta? Ako se je dogodio susret u istinitosti bića, tada postoji velika mogućnost da se dušobrižnika prihvati i kao navjestitelja. Autentično ljudsko je najbolja priprava za izrazito božansko.

4. Ako vidi da njegov sugovornik tijekom susreta izbjegava neke teme, Isus se ne da obeshrabriti. On ide dalje, ne zadržavajući se dugo na mučnim temama. One mu služe kao uvod u višu razinu razgovora. Time omogućava progresivnost u razgovoru. Ne boluje li današnja dušobrižnička praksa ponekad od olakog preskakivanja, a isto tako nerijetko i od prevelikog zadržavanja na mučnim temama za sugovornika? Konačni cilj susreta je prihvaćanje osobe Isusa Krista i njegova Oca. Stoga se u dušobrižništvu nijedna tema ne zaobilazi niti se apsolutizira tako da onemogućiti razgovor i da upropasti susret.

5. Isus u svakom susretu zastupa izravno ili neizravno Očevu i čovjekovu stranu. Drugim riječima, susret služi objavi Oca i spasenju čovjeka. Jesu li suvremeni dušobrižnici odnosno pastoralni djelatnici svjesni te činjenice? Želimo li mi u svakom susretu producirati, dokazati i potvrditi sami sebe ili želimo navijestiti Isusa Krista i Boga, te uvesti čovjeka u proces spasenja?

6. Isus zna da svaki susret mora barem inicirati spasenjsko događanje, ako ga i ne može dokraja ostvariti. To je imperativ i za današnje pojedinačno pastoralno djelovanje. U svakom susretu mora se započeti proces spasenjskog događanja. Zato nema

---

ispunitelj spasenjskih nadanja kako za Židove tako i za Samarijance; b) Isus je "Spasitelj" svijeta, jer svojom samoobjavom dovodi Samarijance do spoznaje da je Isus pravi od Boga poslani "Spasitelj" ne samo jednom narodu nego cijelom svijetu; c) Evandelist bira taj naslov i radi svojih čitatelja. Kršćanska zajednica prenosi taj naslov s Jahvea na Isusa. To ujedno odgovara i Ivanovoj misli da je Bog svoga Sina poslao za spasenje svijeta. Osim toga, evandelist upotrebljava pojam "Spasitelj svijeta" i kao "navjestiteljsku riječ" koja u helenističkom području ima svoju težinu i relevantnost. SCHNACKENBURG, R. (1981), *nav. dj.*

nevažnog, površnog susreta u dušobrižničkoj praksi. U životu vjeroučitelja nema službenog i privatnog susreta. On uvijek ulazi u susret kao vjeroučitelj bilo s one bilo s ove strane školskog odnosno župnog pra-

ga. Ako je Isusov model susreta uvijek bio spasenjska komunikacija, onda i za nas danas nema drugog puta, nego da svaki susret shvatimo i ostvarujemo kao spasenjsku komunikaciju.